

Nokāpšana vaska istabā

Fricis Bārda. Dzeja. Ambients. Režisors A.Hermanis. Komponists J.Nīmanis. Jaunais Rīgas teātris

UNDĪNE ADAMAITE

Varbūt notiekošajam ir kas kopējs ar sentimentālismu, bet ar jūtību — nekādā ziņā. Aktrises Jana Čivžele (no kreisās), **Liena Šmukste**, Maija Apine un Regīna Razuma neskaita kokļu pavadībā par pantiņusputniņiem un puķītēm. FOTO — GINTS MĀLDERIS

Režisors Alvis Hermanis ir tūkstošveidis. Nezinu Latvijā otra mākslinieka, kurš būtu tik galēji neprognozējams savās iecerēs un to īstenojumā. Lai kādas attiecības vēlāk neveidotos ar viņa radīto, nevar nesajūsmināties par pilnīgas neziņas brīdi pirms katras jaunas režisora izrādes. Ne tajā vulgārajā izpratnē — vai tad tiešām vienmēr vajag kasīt kreiso ausi ar labo roku, t.i., taisīt jaunas formas jaunu formu dēļ? A.Hermanis drīzāk darbojas kā burvju mākslinieks. Iebāž roku cepures tumsā, un... ko no tās izvilkis? Piemēram, panku un ekspresionisma enerģijas uzlādēto *Ledus. Kolektīvu grāmatas lasīšanu ar iztēles palīdzību...* vai trausli meditatīvo, iekšupvērsto *Frici Bārdi. Dzeju. Ambientu*? Diez vai nezinātājs varētu atšifrēt, ka šīs divas, savā matērijā un izteiksmes līdzekļos tik pretišķīgās izrādes ir viena režisora rok raksts? Kāda būs A.Hermaņa jaunā izrāde, radusies no pārdrošas idejas teju un tuma gara, var uzzināt, tikai sēžot skatītāja krēslā un saskaroties ar pirmajām dzīvības pazīmēm uz jaunradītās planētas. Jaunu dzīvības/mākslas formu pirmatklājēja patībai režisors ir uzticīgs arī šoreiz. Protams, var saskatīt zināmu radniecību ar JRT aktieru stāstītajām Kārļa Skalbes pasakām pie zaļās nepuškotās eglītes un aizvērtā samta priekšskara pirms vairākiem gadiem, kaut šķiet, ka jaunajā darbā A.Hermanis pārbauda citas idejas. Radniecīgi ir teātra vienkāršības/tīrā kodola meklējumi, dzidrais un tik siltais tonis abos iestudējumos, Bārdam un Skalbem kā romantiķiem kopīgais. A.Hermaņa attiecības ar skatītājiem patiesībā ir grūti uzminamas. Skaidrs, ka sagādāt sentimentālu simt procentu baudu skatītājam — tas režisoram vienmēr bijis pārāk garlaicīgi. Citreiz šķietis, ka A.Hermanim gluži kā Anatolijam Vasiljevam skatītājs nemaz nav vajadzīgs. Citreiz — pat ļoti ir, lai padarītu to par sev vien zināma eksperimenta daļu. Citreiz — lai pamodinātu no uztveres inerces un pūļa aitas lomas, lai piespiestu paskatīties uz pasauli asredzīgāk bez galvā iedzītām masu kultūras klišejām.

VIENA RITUĀLA DALĪBNIEKI

Taču, klausoties Skalbes pasakas un piedaloties *Fricis Bārda.Dzeja. Ambients* gaismas/skaņas/vārda ceremonijā, šķiet, ka režisors ir kopā ar skatītāju. Kā jau viena rituāla dalībnieki. Bez berzes un zemitestā iešifrētām lamatām. Nu kā Ūziņš no K.Skalbes pasakas, kurš Ziemassvētku vakarā noved dzīves pagurušo veco Ilgumu paviesoties savā dzeltenajā vaska istabā, kur ir gaiši, silti un labi. Tas arī romantiķiem raksturīgais sapnis par citu pasauli — harmoniskāku un laimīgāku. Nē, šo izrādi (lai nu paliek ierastais nosaukums, kaut īsti precīzs tas nav) nevarētu spēlēt pilnīgi tumsā telpā. Tāds teikums bija iesprucis izrādes anotācijā. Šī impresionisma gleznu cienīgā dzeltenā gaismas ņirba uz necilās betona sienas ir pat ļoti svarīga. Savā ziņā — gaismas terapija saules iztīrīšanai, dvēselē sašķeltam baltietim gada tumšākajā laikā. Izrādes telpā var iekļūt tikai ar meditatīvu saskari. Līdz ar to *Fricis Bārda* ir īpaši subjektīvs gadījums. Dzejas gēns, kaut mazs mazītiņš, būtu tomēr vajadzīgs. Bet ne tādā nozīmē — vai kādam patīk vai nepatīk dzeja. Vismaz ne tādā nozīmē, kā esat paši deklamējuši izlaiduma dzejas montāžā vai dzirdējuši radnieku kāzās dzimtsarakstu nodaļā. Tādas pantos skandināmas dzejas šeit nav vispār. A.Hermanis kopā ar komponistu Jēkabu Nīmani (nejaukt ar Maiklu Nīmanu) izsūknējis no JRT Mazās zāles ikdienišķo laiku un caur skaņu vibrācijām — dažāda garuma balsu un skaņu vilņiem — pašu

dzeju padara par laiktelpu, vienīgo esošo realitāti. Līdz ar to atsaucīgs skatītājs var piedzīvot gluži iracionālu efektu — sajusies dematerializēts un tad salikts atpakaļ. Apskaidrotāks.

LEDUS PUĶES — PĻAVAS PUĶES

Kāds ir A.Hermaņa «untums» šoreiz? Četras JRT aktrises — Regīna Razuma, Maija Apine, **Liena Šmukste** un Jana Čivžele kokles pedagoges Māras Vanagas vadībā gada laikā iemācījušās spēlēt kokli. Labi, tomēr saglabājot amatiera bērnišķīgi naivo centību. Tas pietāv kopējai vienkāršības un nesamaitātības idejai. Kokle piedzīvo savu renesansi. Īpaši nopelni ansamblim *Altera Veritas*. Nu arī A.Hermanim būs nopelni apsūbējušu stereotipu kļedēšanā — vai nu tautiskais romantisms (Ausekļa *Beverīnas dziedonis*), vai pseidotautiskums ar suvenīrkoklētājmeitenītēm 15 mūsu parādes iznācienos.

A.Hermanis *Frici Bārdi. Dzeju. Ambientu* pieskaita savām «meiteņu izrādēm». Tās ir *Marķīze de Sada* (1993) un *Vilkumuižas jaunkundzes* (2001). Sūnu zaļš. Violets. Vecrozā. Brūns. Asinssarkans. Samts. Zīds. Parūkas. Vēdekļi. Gari cimdi un skaistumušiņas. Večellas Varslavānes rokoko stila kostīmi aktrises padarīja par «ziediem, kas mirst paši no savas smaržas» (A.Hermanis). Izsmalcināta erotika, vizuāls krāšņums un sievietes kā jūgenda vītenaugi tas viss bija raksturīgs arī izrādei *Vilkumuižas jaunkundzes*. Šajā izrādē — gluži pretēji. Aktrises nepavisam nav sapucējušās. Neuzkrītošās drēbēs, bez aktīva grima.

Šķiet, viņām jābūt bezkaislīgām ne vien balss intonācijā (ar pārlieku emocionālītāti un deklamāciju brīžam «izkrīt» M.Apine), bet arī savā dzimumā. Tikai acu enerģija un individuālā balss tembra valdzinājums. Citādi — četras stīgas. Vidutāji. «Ļaunuma ziedu» vietā — pļavas puķes. Krāšņa skaistuma vietā — klusa daile. Saprota, ka pēc režisora ieceres aktrises ir nedalāmas kā četras debess puses. Tomēr šoreiz gribas izcelt melno kraukļu meiteni J.Čivželi, kas kopā ar samtaino «altu» Regīnu Razumu, šķiet, visprecīzāk īsteno bezkaislīgās rečitēšanas ieceri.

Valdzina savādais patriotisms, latviskuma un pārpasaulīga kosmopolītisma sajaukums. ♦